

RESUM EXECUTIU

EL COST REAL DE L'ENERGIA

ESTUDI DELS PAGAMENTS IL·LEGÍTIMS AL SECTOR ELÈCTRIC ESPANYOL 1998-2013

L'anàlisi dels pagaments realitzats al sector elèctric espanyol en el període 1998-2013 (en el qual es va pretendre iniciar la liberalització del mateix), a més d'esdevenir un exercici de transparència, permet establir les bases del debat sobre la legitimitat de cadascun d'aquests pagaments. Des de l'inici de l'anomenada crisi econòmica el 2008 l'interès de la població espanyola per conèixer i debatre sobre el repartiment de les càrregues de la mateixa, i per tant de visibilitzar la justificació i el destí dels pagaments realitzats als diferents sectors econòmics, ha augmentat exponencialment. El present estudi pretén oferir respostes a la qüestió de si els pagaments al sector elèctric després de la seva liberalització responen als interessos de la ciutadania, o si per contra els fan malbé o posen en risc els seus drets fonamentals. Aquestes respostes haurien de constituir els elements bàsics per a la realització d'una auditoria pública, amb la ineludible participació de la ciutadania, que contribuís a democratitzar el sector per la via de la transparència i el debat públic.

A causa de les particularitats del model elèctric, l'estudi s'ha realitzat per als tres nivells de l'economia. Per a l'**economia real**, s'analitzen les components de la tarifa elèctrica a través de les quals s'han realitzat pagaments des dels usuaris al sector elèctric. El tram de l'**economia financera** es refereix a la subhasta CESUR i als apartats financers de l'anomenat dèficit de la tarifa elèctrica. I pel que fa a l'**economia real-real**, que com-

prèn els fluxos d'energia i materials, a més de la terra i el treball humà, s'analitza l'externalització de costos en forma de passius ambientals i socials per part del sector elèctric espanyol.

Anàlisi de legitimitat dels pagaments al sector elèctric

En el cas d'aquest sector, és l'Estat qui habilita el reconeixement dels costos i deutes que han de ser assumits per la societat a través de la tarifa elèctrica, fonamentalment. L'anàlisi sobre la legitimitat dels pagaments realitzats al sector elèctric es centra en la consideració de si el seu reconeixement per part de l'Estat respon a l'interès de la població. Els pagaments, deutes o ajuts públics que generen fenòmens, mecanismes o comportaments en favor dels interessos d'una minoria, i en detriment dels drets humans de la major part de la població o el dret al desenvolupament, a la identitat o a viure en un medi ambient sa, es consideren il·legítics. Més concretament l'estudi es focalitza en: les condicions en què es reconeix el pagament al sector (si és opac, injustificat, o és una concessió abusiva); l'ús dels pagaments per interessos diferents, o oposats, als de la ciutadania; i la situació de la població i l'impacte que suposa realitzar els pagaments.

Els resultats sobre l'anàlisi de legitimitat més significatius per a cada un dels tres nivells de l'economia són els següents:

Economia real: la tarifa elèctrica

En aquest apartat s'analitzen les components de la tarifa elèctrica com a eina fonamental a través de la qual es regula el sector elèctric. Tant la *component regulada* de la tarifa com la de mercat, així com els apartats que no corresponen estrictament a cap de les anteriors, ofereixen resultats segons els quals s'han fet pagaments que van en contra dels interessos de la població. En la component regulada són els pagaments associats a l'energia nuclear, els pagaments de l'anomenat dèficit de tarifa, els associats al carbó, i els anomenats costos de transició a la competència, els que es podrien considerar il·legítims per ser contraris als interessos populars. En segon lloc, hi ha uns apartats que l'estudi agrupa amb el terme *Altres pagaments de la tarifa elèctrica*, ja que no es poden incloure estrictament en cap de les components oficials (regulada i de mercat). Aquests són els anomenats pagaments per capacitat, l'aplicació de l'impost de l'electricitat al terme de potència (i el seu IVA corresponent), els pagaments associats als contractes d'interrumpibilitat, i la recaptació pel lloguer dels equips de mesura (comptadors). Cap d'ells es correspon amb la prestació d'un servei que es pugui considerar fonamental per a la ciutadania. Finalment, la *component de mercat* està altament condicionada pel funcionament irregular del mercat diari, que fixa en gran mesura els preus de l'electricitat. A causa d'això es donen resultats anòmals com la generació de beneficis extraordinaris no justificats en favor dels propietaris de les centrals nuclears i hidroelèctriques més antigues, i els beneficis caiguts del cel (en anglès, windfall profits). Aquests beneficis injustificats de les empreses, que resulten de la diferència entre allò ingressat per aquestes instal·lacions des de 1998 i el que haurien percebut segons el mètode anterior (Marc Legal Estable), també es considerarien il·legítims.

Economia financera: mecanismes de mercat

Els pagaments que s'han produït en el sector elèctric associats al nivell financer de l'economia es relacionen, principalment, amb la subhasta CESUR i amb els interes-

sos de l'anomenat dèficit de tarifa. En el primer cas, el govern va reconèixer a inicis de 2014 que la ciutadania havien suportat un pagament addicional injustificat a través de la factura elèctrica entre 2009 i 2013, causat per la subhasta CESUR. En el segon cas, el pagament dels interessos del dèficit tarifari, a causa de l'emissió de bons en el mercat financer (la seva titulització), compromet recursos públics futurs per al pagament d'uns interessos generats per un deute que pot ser considerat il·legítim per haver estat generat de manera opaca i irregular.

Economia real-real: deute ecològic

L'anàlisi de la relació que estableix el sector elèctric espanyol amb l'economia real-real permet concloure que la seva activitat, en la mesura en què sobrepassa els límits biofísics i ètics, resulta insostenible. Això vol dir que el sector elèctric ha contret un deute ecològic. El sistema-economia, entès com el que integra els subsistemes industrials, agraris i urbans amb el treball reproductiu humà i la biosfera, no podria suportar al sector elèctric espanyol, ni globalment ni els seus elements humans i no humans de manera individual. Aquest fenomen ocorre tant en la cadena d'extracció dels materials energètics com en el procés de generació d'electricitat, a causa dels efectes que tenen a nivell local i global. Els danys que produeix s'han demostrat irreparables ja que afecten fonamentalment a la salut de les persones, a la seva supervivència i al sosteniment dels ecosistemes.

Pagaments il·legítims al sector elèctric

D'acord amb els resultats de l'anàlisi sobre legitimitat, l'estudi dels pagaments realitzats al sector elèctric en el període de la liberalització conclou que la suma dels que es podrien considerar il·legítims per no respondre als interessos de la població es trobarien entre 66.097,78 i 76.680,78 milions d'euros. Considerant l'actualització del valor dels diners a l'equivalent de tots els apartats d'aquests pagaments el 2013, el resultat es trobaria entre els **81.709 i els 103.899 milions d'euros**.

Insostenibilitat de les empreses elèctriques

Els fets recopilats indiquen que la història recent del sector elèctric espanyol és la història d'una crisi constant en la qual **les empreses requereixen del suport públic per a sostenir-se**. En els termes actuals de finançarització de l'economia, una gran empresa és rendible quan és atractiva (té beneficis creixents) per als inversors financers en el desenvolupament d'una activitat que està subjecta a importants limitacions, com les del sector elèctric espanyol. Una de les conseqüències del suport de l'Estat a les empreses és que aquestes han acabat sent controlades per actors de caràcter eminentment financer, i en el cas de les dues empreses més grans (Endesa i Iberdrola) per actors públics estrangers (Ministeri d'Economia d'Itàlia, en el primer cas, i fons sobirà de Qatar, en el segon). Les dades indiquen que no sembla possible que aquestes empreses poguessin haver atret a aquests inversors o desenvolupat la seva activitat actual sense l'ingrés dels pagaments considerats il·legítims en l'actual estudi.

Auditoria del sector elèctric

La solució proposada per aquest estudi en relació al problema detectat d'opacitat i generació normalitzada de pagaments considerats il·legítims hauria de començar per la realització d'una auditoria pública amb la ineludible participació de la ciutadania. En el context actual de progressiu empobriment d'àmplies capes de

la població, resulta insostenible socialment que l'Estat reconegui una transferència de renda de la magnitud referida en condicions de dubtosa (en el millor dels casos) legitimitat. Conèixer de manera precisa, i amb la participació de la societat, la procedència, justificació i destinació dels pagaments al sector elèctric és una necessitat per a les majories socials, no només com a qüestió econòmica sinó també, i sobretot, com a qüestió de salut democràtica.

Considerant que els pagaments il·legítims al sector elèctric espanyol després de la seva liberalització (1998) no són una excepció dins del model energètic. Considerant així mateix que hi ha una diferenciació creixent entre l'energia dedicada al negoci i l'energia dedicada al subministrament de les necessitats humanes. I considerant que la recerca de rendibilitat dels grans capitals mobilitzats en tota la cadena energètica, des de l'extracció fins a l'ús, genera impactes ambientals i socials (més o menys llunyans) mentre internalitza costos que deriven en pagaments no legítims dels usuaris finals. L'estudi proposa que, a partir de l'auditoria del sector elèctric, s'estableixin les mesures necessàries per transitar cap a un model elèctric més just amb les majories socials i la garantia dels seus drets fonamentals. Aquest model ha d'estar basat en la relocalització de la cadena de subministrament energètic, l'autosuficiència, i el repartiment just de les càrregues ambientals i socials a nivell global.

Finançat per:

Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

